

Kültürel Beceriler araştırması özet rapor

Türkiye'nin kültür sektöründeki beceri ihtiyaçları
ve fırsatlarına dair bir inceleme

Rapor hakkında

Bu araştırma, British Council Kültürel Beceriler ekibi ve raporun içeriğini Türkiye'deki British Council Sanat birimiyle çalışarak tamamlamak üzere görevlendirilen bağımsız araştırmacı Rumeysa Kiger tarafından yürütüldü. Rapor, Türkiye'nin kültür sektöründe göze çapan eksiklikleri, boşlukları ve fırsatları inceliyor. Araştırma, aralarında politika yapıcılar, British Council çalışanları ve eğitim kurumları, kültür merkezleri ve bağımsız kuruluşlarda çalışanların da bulunduğu 39 uzmanla gerçekleştirilmiş yüz yüze görüşmeleri içeriyor. Çalışmanın geçerliliğini artırmak ve daha geniş bir örneklem grubunun değerlendirmelerini alabilmek için, yüz yüze görüşmelere ek olarak iki adet yuvarlak masa toplantısı düzenlendi ve kültür sektöründe çalışan 310 kişinin doldurduğu bir online anket hazırlandı.

Bu çalışma sonucunda ulaşılan bulgular, British Council bünyesindeki Kültürel Beceriler birimini ve British Council Türkiye ekibini kanıta dayalı yeni program ve ürünler geliştirme sürecinde desteklemek amacıyla kullanılacak; söz konusu program ve ürünler, mevcut beceri merkezli etkinliklerin daha da güçlendirilmesini ve tamamlamasını sağlayacak.

Teşekkürler

Online anketimizi doldurma nezaketini gösteren 300'ü aşkın kişi dahil olmak üzere, yüz yüze görüşmeler ve yuvarlak masa toplantılarına katılarak değerlendirmeleri ve uzmanlıkları ile bu araştırmaya katkıda bulunmuş olan Türkiye'nin kültür sektörü profesyonellerine çok teşekkür ederiz. Araştırma boyunca onlardan aldığımız destek, bizim için paha biçilmezdi.

Uyarı

Bu raporda ifade edilen görüşler yazarın kendisine aittir ve British Council ya da adı geçen diğer kuruluşların görüşlerini yansıtmak durumunda değildir. Çalışmada sunulan bilgilerin doğruluğunu teyit etmek için gereken bütün çaba ortaya konmuştur ancak araştırma, yazarın da kontrolü dışında kalan ya da tam olarak öngörülmesi mümkün olmayan bazı belirsizlikler taşımaktadır. Ne yazar ne de British Council, bulguların doğruluğu, eksiksizliği ya da kullanım değerini garanti edebilir. Araştırmanın içeriğinin ne ölçüde doğru, eksiksiz ve kullanışlı olduğunu takdir etmek, okuyucuların sorumluluğundadır.

Yazarlar: Rapor, Rumeysa Kiger'in Irmak Taner'in yardımlarıyla yürütmüş olduğu araştırmayı temel alarak Rumeysa Kiger tarafından kaleme alınmıştır. Özet Rapor ise British Council ekibinden Esra A. Aysun, Catherine Sinclair ve Erica Roscoe tarafından gözden geçirilmiştir.

Önsöz

© Megan Dancey

Avrupa ile Asya'nın coğrafi kesişme noktası olan Türkiye, bu yönüyle edebiyattan müziğe, mimariden mutfak kültürüne

her anlamda bir kültür mozaği. Kültür sektörü, ülkenin çalkantılı geçmişini anlamak açısından faydalı olduğu kadar çağdaş değerleri yansıtmak ve kültürel alışveriş yoluyla başka ülkelerle etkileşim kurmak bakımından da işlevli bir araç.

Kültürel Beceriler ekibi Birleşik Krallık ile dünyanın geri kalanı arasındaki kültürel ilişkileri bilgi paylaşarak ve iki taraf için de değer yaratarak güçlendiriyor. Birleşik Krallık ve uluslararası ortaklarla, hem Birleşik Krallık'ta hem de dünya çapında uygulayıcıların ve kurumların becerilerini geliştiren sürdürülebilir kültürel beceri programları hazırlıyor ve bu yolla büyüyen ve dinamik bir kültür sektörünün yarattığı sanatsal, toplumsal ve ekonomik faydaları destekliyoruz.

Bu araştırma Türkiye'deki kültür sektörünün yaşadığı beceri uygulamaları kaynaklı güçlükler ışık tutuyor; söz konusu güçlükler arasında Türkiye'de ve dünyanın başka her hangi bir yerinde ortak olarak yaşanan sorunlar kadar uluslararası en iyi uygulamaları paylaşarak birlikte aşılabilecek sorunlar da yer alıyor. Elinizdeki araştırma, British Council'in en çok hangi alanlarda değer yaratabileceğini ve Türkiye'de kültür sektörünün sunabileceği cevherleri daha da zenginleştirecek bir altyapının oluşturulmasını ne şekilde destekleyebileceğini gözler önüne seriyor.

Simon T Dancey
Direktör, Kültürel Beceriler ekibi

Önsöz

© Muhsin Akgün

Türkiye, yaklaşık 80 milyonluk nüfusuyla dünyanın en kalabalık 19. ülkesi.¹ Hem sahip olduğu nüfus hem de

kültürel çeşitlilik düşünüldüğünde, toplumsal ve kültürel yaşam açısından en incelemeye değer ülkeler arasında yer alıyor. Speed tarafından 2016'² da yayımlanan araştırma, Türkiye'de kolektif yaşama bireysel yaşamdan daha fazla önem verildiğini gösteriyor. Peki bireyler toplumsal hayata katılıyor mu, katılıyorsa hangi şekillerde katılıyor ve kültür-sanat burada nasıl bir rol oynuyor?

Kültür sektörü profesyonellerinin gençlerin düşünce dünyasına sunduğu katkılar ve geleceğin izleyicilerini yetiştirmek yönünde attığı adımlar, toplumsal hayatın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıyor. Bugün okula devam eden öğrencilerin %60'ı mezun olduklarında henüz var olmayan işlerde çalışmaya başlayacak. Belki de hayatları boyunca birçok kez kariyer değişikliğine ihtiyaç duyacak, aynı anda birden fazla işi yürütmek zorunda kalacaklar. Bu belirsizlik ortamında genç profesyonellerin sahip olabileceği en değerli varlık ise, artık modern ekonominin de temel ilkeleri arasında yer alan, yaratıcılık.

21. yüzyılda yaratıcı kapasiteyi, kültürel çeşitliliği ve farkındalığı geliştirmek zor ve kritik bir öneme sahip olmakla kalmıyor, aynı zamanda kaçınılmaz bir görev olarak karşımıza çıkıyor. Özgür düşünebilen ve yaratıcı bireylerden oluşan toplumların gelişimine katkıda bulunabilmek için kültürel eğitimin önemi konusunda fikir birliği geliştirmeye, ortak girişimleri desteklemeye ve bu konunun eğitim sistemine dahil edilmesi için kaynak yaratılmasına ihtiyaç duyulan bir dönemdeyiz.

Bu değerli araştırma, kültür-sanat aktörlerini alanın güncel ihtiyaçlarına kulak vermeye çağırıyor. Kültür profesyonellerini, toplumsal gelişim ve dönüşüme katkıda bulunma ilkesinden hareketle kendilerini değerlendirmeye ve alana daha bütüncül bir yaklaşımla bakmaya davet ediyor.

Araştırmada emeği geçen herkese içten teşekkür ediyor, sonuçların hepimiz için yol gösterici olmasını ve alanda yürütülecek çalışmalara ışık tutmasını umuyorum.

Özlem Ece

Direktör Kültür Politikaları Çalışmaları
İstanbul Kültür Sanat Vakfı

1 Türkiye İstatistik Kurumu, Nüfus Projeksiyonları 2013-2075, Şubat 2013, www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844

2 Speed, Türkiye'nin DNA'sı, Mayıs 2016, http://geert-hofstede.com/Ayrıca_bkz.:_Türkiye'yi_Anlama_Kılavuzu. Ipsos KMG, 2016, Microsoft Powerpoint dosyası. "Türkiye'yi Anlama Kılavuzu"na göre toplumun yüzde 49'u hiçbir zaman sinemaya gitmiyor; yüzde 39'u hiç kitap okumuyor; yüzde 66'sı konser, tiyatro ya da opera gibi herhangi bir etkinliğe katılmamış; yüzde 81'i hiçbir enstrüman çalmıyor; yüzde 57'si video, VCD, DVD ya da internet üzerinden film veya dizi izlemiyor; yüzde 47'si hiç dergi okumuyor; yüzde 86'sı hiçbir hobi kursuna gitmemiş. En sık yapılan aktivite ise yüzde 85'le televizyon izlemek.

Giriş

Hazırlanan rapor, yeni programların tasarımına destek olmak ve ışık tutmak üzere Türkiye'nin kültür sektöründe göze çarpan beceri eksikliklerini, boşlukları ve fırsatları daha iyi anlamamıza katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Bu çalışmada toplanan anektoda dayalı kanıtlar ile kültür sektörü ve yaratıcı sektörlerde çalışan profesyonellerle yapılan ön görüşmelerin sonucunda sektörde iz bırakacak programların geliştirilebilmesi için potansiyel fırsat alanları saptandı. Bu açıdan bakıldığında, araştırma projesi aşağıdaki hedefler doğrultusunda yürütülmüştür:

- Türkiye'nin kültür sektöründeki beceri eksikliklerini ve boşlukları tespit etmek
- bu beceri eksikliklerinin ve boşlukların politika yapıcılar, eğitim kurumları, kültür kurumları ve diğer kuruluşlar tarafından nasıl ele alındığına ışık tutmak
- Türkiye'nin kültür sektörünün karşı karşıya olduğu güçlükleri ortaya koymak
- kültürel beceriler programının geliştirilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek potansiyel risklere dikkat çekmek.

Kullanılan araştırma yöntemleri arasında masa başı araştırması, derinlemesine görüşme, odak grup ve online anket yer alıyor. Görüşmelerde yöneltilecek soruları ve güncel konu başlıklarını belirlemek için literatür taraması yapıldı. Bu sürecin ardından İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'dan 39 uzman, dört hafta boyunca yarı yapılandırılmış görüşmelere katıldı. Katılımcılar arasında politika yapıcılar, British Council çalışanları, eğitim ile kültür kurumlarında çalışan uzmanlar ve serbest çalışan profesyoneller yer aldı. Söz konusu uzman havuzuna erişebilmek için stratejik örnekleme, kolayda örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri karma olarak kullanıldı. Çalışmanın geçerliliğini artırmak ve daha geniş bir katılımcı grubunun değerlendirmelerini alabilmek için yukarıdakilere ek olarak 310 kişi, hazırlanan online anketi yanıtladı. Son olarak İstanbul'da Kültürel Beceriler ekibinin hedef kitleleriyle (eğitmenler ve sanat profesyonelleri) kültürel beceri ihtiyaçlarını irdelemek üzere iki adet yuvarlak masa toplantısı düzenlendi.

Bağlama dair

Türkiye'nin nüfusu 80 milyonun üzerinde³ ve coğrafi bakımdan Avrupa ile Asya kıtalarının arasında yer aldığı için genellikle doğuyu batıyla buluşturan bir köprü olarak tanımlanıyor. Konumundan dolayı tarih boyunca çok farklı etkilere maruz kalmış olan bir ülke.

Türkiye'nin kültür başkenti ve metropol şehri olarak İstanbul, uzun yıllardır ülkenin hem yaratıcı platformu hem de ekonomik merkezi olarak anılıyor. Ancak Avrupa Kültür Başkenti olarak gündemde olduğu ışıltılı 2010 yılı ardından Avrupa Birliği fonlarından aldığı pay gittikçe azalıyor.

Kültür alanında, 20. yüzyılın başında devlet destekli olarak kurulmuş olan çok sayıda kurum, özelleştirilme riski altında giderek artan ölçüde yerel prodüksiyonlara yöneliyor. Aile şirketlerine bağlı özel vakıfların ve STK'ların oluşturdukları sanat ve kültür kurumları ise ülkedeki yaratıcı sektörün bir parçası olarak yerel ve uluslararası programlarını sürdürüyor.

Yaşları 15–24 arasında değişen aşağı yukarı 12 milyon gencin beşte biri halihazırda işsiz.⁴ İstihdam piyasasında genel işsizlik oranı yüzde 10 civarında iken üniversite mezunları arasında bu oran yüzde 29'a çıkıyor.⁵ Aynı zamanda üniversiteler ile özel sektör arasında ciddi bir uçurum var; bu da aranan nitelikler ve beceriler açısından uyumsuzluk yaratıyor.⁶ Türkiye'de üniversite mezunlarının yüzde 30'u işsiz; yüzde 38'i mevcut

işlerinin yetkinlik düzeylerine tam olarak uygun olduğunu, yüzde 30'u ise becerilerinin mevcut işlerinde yeterince değerlendirilmediğini düşündüğünü ifade ediyor.⁷

Türkiye'de üniversitelerde eğitim görmeyi talep eden öğrenci sayısı giderek artıyor. Şu anda üniversitelerde okuyan öğrenci sayısı Cumhuriyet tarihinin en yüksek rakamına ulaşmış durumda; buna paralel olarak, yalnızca devlet üniversitesi ve özel üniversite sayılarında değil, bu üniversitelerdeki bölümlerin sayısında da sürekli bir artış gözlemleniyor. Kültür sektörüne yönelik lisans ve lisansüstü eğitim programlarında da son yıllarda benzer bir artış yaşanıyor. Moda tasarımı, kültür ve sanat yönetimi gibi bölümler, mimarlık ya da görsel sanatlar gibi daha geleneksel sanat biçimlerinde eğitim veren bölümlere kıyasla yeni açılmış programlar. Ancak bu yeni bölümlerin çoğu yetersiz altyapı ve bütçelerinin kısıtlı olması gibi ciddi problemlerle karşı karşıya. Eğitim alanındaki en büyük eksikliklerden biri, aslında kültürle alakalı her programın benimsemesi gereken disiplinler arası yaklaşımın

3 TUIK (2016) İstihdam Verileri (online rapor): www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist

4 A.g.e.

5 Esas Sosyal (2016) Gençlik ve İstihdam Rapor Özeti (online rapor): <http://esassosyal.org/files/arastirmalar/EsasSosyal-Arastirmalari-Ozeti.pdf>

6 Alpaydın, Y (2014) Identifying Higher-Education Level Skill Needs in Labor Markets: The Main Tools Usable for Turkey (İstihdam Piyasalarında Yükseköğrenim Düzeyindeki Beceri İhtiyaçlarının Tespit Edilmesi: Türkiye için Kullanılabilecek Temel Araçlar). *Educational Sciences: Theory & Practice* 15/4: 945–967.

7 A.g.e.

bulunmaması şeklinde ifade ediliyor. Lise düzeyindeki eğitimin kalitesinin düşük olması da eğitmenler tarafından büyük bir sorun olarak nitelendiriliyor. Öğrenciler üniversiteye hak kazanabilmek için bir merkezi sınava tabi tutulduğundan dolayı eğitim sistemi test becerilerini geliştirmeye odaklanıyor; eleştirel düşünme, kendini ifade edebilme ve yaratıcılık gibi beceriler bir kenara bırakılıyor. Bu da öğrencileri kültür sektöründe kariyer fırsatlarına hazırlaması gereken üniversiteleri çok zor durumda bırakıyor.

Sadece kültürel ve yaratıcı disiplinlere özgü bir sorun olmamakla birlikte, üniversitelerin yaşadıkları en büyük güçlüklerden biri sektör ile aralarındaki eşgüdümün zayıf olması. Sektörün ihtiyaçları çok hızlı değişiyor, programlar ise güncelliğini koruyamıyor; bu nedenle istihdam piyasasının taleplerine etkin bir biçimde yanıt veremiyor.

Öte yandan, üniversiteleri istihdam piyasasına bağlamak gibi çok önemli bir rol üstlenen staj programları (moda tasarımı ve mimarlık gibi) bazı bölümlerde zorunluyken (görsel sanatlar ya da müzik gibi) bazı bölümlerde zorunlu değil. Bunun kısmen nedeni, staj imkanı sunan sınırlı sayıdaki kuruma karşılık olarak bu imkandan yararlanmak isteyen üniversite öğrencisi sayısının çok fazla olması. Eğitmenler ve profesyoneller, kurumlar stajyerlere özel ilgi gösterdiği ve gerçek anlamda sorumluluk verdiği takdirde stajların faydalı olduğunu ifade ediyor. Profesyoneller için beceri geliştirme programlarına gelince ise, az sayıda fırsat var ve profesyoneller genellikle yurtdışında eğitim imkanlarına yöneliyor.

Kültür sektörüyle bağlantılı bölümlerden mezun olanlar için istihdam olanakları, kendi işlerini kurmadıkları takdirde son derece sınırlı. Bu bölümlerden her yıl aşağı yukarı 10,000 öğrenci mezun oluyor⁸ ve istihdam piyasasında bu kadar mezuna iş imkanı sağlayacak kadar pozisyon açılmıyor. Mezun öğrenci sayısı piyasadaki talebin çok üzerinde olduğu için öğrenciler nitelikli bölümlerden bile mezun olmuş olsalar, kalıcı işler bulmakta zorlanıyorlar. İşsizlik genel olarak her alanda çok ciddi bir mesele ancak özellikle kültürle ilgili bölümlerden mezun olan gençler için daha da zorlu bir durum teşkil ediyor.

Bu ortam, bir yandan mezunlar açısından bir takım zorluklar yaratırken öbür yandan genç, yaratıcı kişiler arasında güçlü bir girişimci ruhun doğmasını sağlıyor. Bu potansiyelin tam olarak açığa çıkmasını desteklemek için ise bu girişimci ruhun teşvik edilmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekiyor.

“Yeni nesil” çalışanlarla ilgili olarak işverenler ile gençler arasında karşılıklı beklentilerle ilgili iletişim kopukluğundan kaynaklanan yaygın hoşnutsuzluklar söz konusu.

Giriş seviyesindeki gençlerin son derece sabırsız oldukları belirtiliyor; ayrıca iş dünyasına hazır olmadıkları, buna rağmen makul olmayan maaşlar istedikleri ve kolaylıkla iş değiştirdiklerinden şikayet ediliyor.

Kültür sektöründeki çoğu özel şirket ve STK, büyüklükleri ne olursa olsun, sınırlı sayıda istihdam kapasitesine sahip olduğu için; çalışanlar genelde aynı anda birden fazla sorumluluğu yerine getirmek durumunda kalıyor. Dolayısıyla bazı beceriler de diğerlerine kıyasla daha öncelikli olarak tercih edilen beceriler haline geliyor. Bu araştırmada tespit edilen beceri eksikliklerinin çoğu sektörün bu boyutuyla alakalı. Dahası pek çok profesyonelin işlerinin yoğunluğundan ötürü becerilerini geliştirmeleri zorlaşıyor. Sadece çok az sayıda kurum, çalışanlarının sahip olmadığı becerileri dışarıdan temin etme şansına sahip. Belli alanlarda uzmanlaşmış yetenekli profesyonellerin varlığına rağmen, bu imkan, çoğu zaman kısıtlı bütçelerle hareket etmek zorunda olan sektör tarafından değerlendirilemiyor. Elinizdeki rapor yaşanan bu güçlükleri derinlemesine inceliyor ve dile getirilen endişeleri aşmak için yapılabilecekler konusunda önerilerde bulunuyor.

8 TUIK (2013) Kültür İstatistikleri (online rapor): www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=42

Temel bulgular

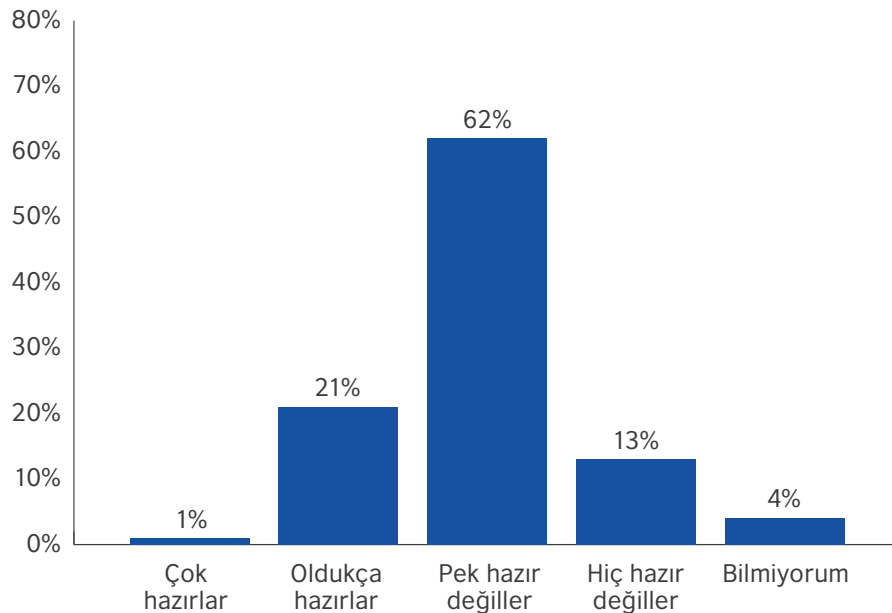
Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi kültürde ve yaratıcı disiplinlerde sektör ile üniversiteler arasındaki eşgüdüm eksikliği, aşılması gereken ciddi bir sorun olarak ortaya çıkıyor.

Sektörün mezunlardan beklentileri sürekli olarak değiştiği ve üniversiteler bu beklentileri karşılayabilecek donanıma sahip olmadığı için, iki taraf arasındaki kopukluk giderek artıyor. Bunun sebebi kısmen söz konusu sorunları çözmesi beklenen bürokrasi, kismense gerek iş fırsatları gerekse sektörün ihtiyaçları konusunda her iki taraftaki farkındalık eksikliği. Örneğin film sektörünün iyi yapımcılara, iş geliştirme uzmanlarına ve ses mühendislerine ihtiyaç olduğu gerçeğine rağmen sinema bölümlerinde okuyan öğrencilerin çoğu yönetmen ya da senarist olmak istiyor. Bunun sonucunda okullar öğrencilere göre daha az revaçta olan ya da çok iyi tanınmayan

mesleklerde beceri kazandırma fırsatını sağlamamış oluyor. Kültür ve sanat yönetimi bölümlerinde okuyan öğrencilerin çoğu müzelerde çalışmak, küratör ya da eleştirmen olmak istiyor; pazarlama, finans, proje yönetimi gibi tam da kültür kurumlarının tam olarak gelişip ilerleyebilmek için en çok ihtiyaç duyduğu alanlara mesafeli yaklaşıyor.

Online ankete katılımcılara okullar ve üniversitelerden mezun olan kişilerin kültür sektöründe çalışmaya ne kadar hazır oldukları sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların yüzde 61’i aslında pek de hazır olmadıklarını belirtirken sadece yüzde 20’lik kesim yeterli derecede hazır olduklarını düşündüklerini ifade etti.

Okul ve üniversitelerden mezun olanlar kültür sektöründe çalışmaya ne kadar hazırlar?

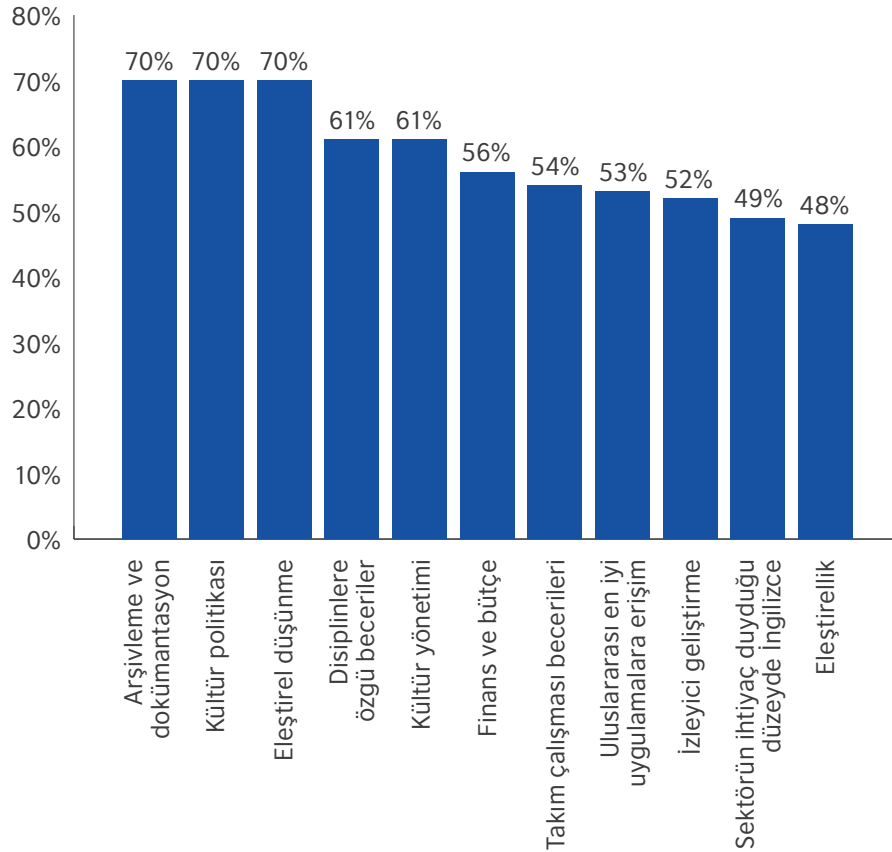
Örnek = 306

Araştırmaya katılanlar staj programlarının bu açığı kapatmaya gerçekten yardımcı olabileceğini ortaya koydu. Mimarlık bölümleri halihazırda başarılı staj programlarına yatırım yapıyor ve bu anlamda sektörün geri kalanı için iyi bir model oluşturuyor. Ancak görsel sanatlar gibi pek çok bölümde staj zorunlu değil. Genel olarak öğrencinin staj yapabileceği bir iş yeri bulması son derece zor çünkü staj yapmak isteyen öğrencilerin sayısı, sunulan staj imkanlarına kıyasla epey yüksek. Staj imkanlarının kısıtlı olması ise

genellikle bütçe ve kaynak yetersizlikleriyle bağlantılı.

Türkiye’de kültür sektörünün beceri ihtiyaçlarını anlayabilmek için online ankete katılanlardan belli bir alanda çalışan profesyonellerde ve gençlerde en çok eksikliğini gördükleri temel becerileri (eğer varsa) saymaları istendi. Aşağıda yer alan grafik, kültür sektöründe faaliyet gösteren 250 profesyonel, eğitmen ve öğrencinin online ankete verdikleri yanıtlarda belirttikleri beceri eksikliklerini gösteriyor.

Kültür sektöründe ne tür nitelik, beceri ya da uzmanlık eksikliği görülmektedir?

Örnek = 250

Verilen yanıtlar Türkiye'nin kültür sektörünün arşivleme ve dokümantasyon, kültür politikası ve eleştirel düşünme gibi alanlarda beceri eksikliği yaşadığını ortaya koyuyor. Disiplinlere özgü beceriler, kültür yönetimi becerileri, finans ve bütçe yönetimi becerileri de eksik beceriler arasında sayılıyor. Bunların yanı sıra takım çalışması, uluslararası iyi uygulamalara erişim, izleyici geliştirme, sektörel İngilizce ve eleştirelilik vurgulanan diğer eksiklikler. Bu bulgular, yüz yüze görüşmeler ve yuvarlak masa toplantıları sırasında bir kez daha doğrulandı; katılımcılar kültür yönetimi, kültür politikası, eleştirelilik ve daha başka pek çok disipline özgü becerinin eksikliğine işaret ettiler. Katılımcılar tarafından yeterince gelişmemiş olduğu en sık dile getirilen beş beceriyi aşağıda daha ayrıntılı olarak inceledik.

Arşivleme ve dokümantasyon

Yüz yüze görüşmelere, yuvarlak masa toplantılarına ve ankete katılanların en büyük çoğunluğu arşivleme ve dokümantasyon becerilerinin sektörde eksikliği en belirgin olarak hissedilen beceriler olduğunu ifade etti. Araştırmaya katılanlar alandaki kültür kurumlarının tamamının arşivleme becerilerini geliştirmeleri gerektiğini belirtti. Bu eksiklik belli bir sektörle de sınırlı kalmıyor: kayıt tutma, geçmişe dair arşiv belge oluşturma Türkiye'deki pek çok başka alanda da yeterince gelişmediği ifade edilen beceriler arasında yer alıyor. Birkaç kayda değer istisnayı bir kenara bırakacak olursak, arşivleme

ve kayıt tutma hem kamu hem de özel sektörde faaliyet gösteren kurumlar ve kişiler için sorunlu bir alan olarak öne çıkıyor. Katılımcılardan birinin ifadesiyle: "Sanatçıya sorduğunuzda kendisi bile geçen yıl kaç adet resim yaptığını, kaç tane sattığını bilmiyor çünkü hiç kaydı tutulmamış." Katılımcılar, örneğin sinema, sahne sanatları, tasarım, edebiyat ya da yayıncılık gibi sektörlerde (herhangi bir kurumun daha önce yayımladığı bir kitabın nüshası gibi) en temel dokümanlara bile ulaşamadıkları durumlarla ilgili sayısız örnek veriyor.

Sektörde arşivleme ve dokümantasyon becerilerinin eksikliği konusunda ciddi bir farkındalık olmasına rağmen (online ankete katılanların yüzde 70'i bunu bir ihtiyaç olarak görüyor) kişi ya da kurumların çoğu, bunu öncelikli olarak çözülmesi gereken bir mesele olarak değerlendirmiyor çünkü bu eksiklikleri kendi bünyelerinde giderebilmek için çeşitli yöntemler geliştirmiş durumdalar; bunun yerine sektörün çok daha acilen ele alması gereken beceri ihtiyaçlarının olduğunu düşünüyorlar.

Kültür politikası

Gerek kamu gerekse özel sektörde çalışan kültür profesyonellerinin kültür politikalarıyla ilintili becerilerini geliştirmek, görüşüne başvurduğumuz hemen her katılımcının önem verdiği meselelerden biriydi. Ayrıca ankete yanıt verenlerin yüzde 70'i bu becerilerin sektörde eksikliği en yaygın hissedilen beceri olduğunu belirtti.

Eleştirel düşünme

Online ankete yanıt verenlerin yüzde 70'i, incelediğimiz (problem çözme, liderlik, takım çalışması ve yaratıcılık gibi) sosyal beceriler arasında *eleştirel düşünme* becerisini hem kıdemli çalışanlar hem de yeni mezunlar açısından en eksik beceri olarak ifade etti. Söz konusu eksikliğin başlıca sebebi, eleştirel yaklaşımı geliştirmek ve yaratıcılığı teşvik etmek yerine ezbere dayalı, çoktan seçmeli sınavları geçmeye yönelik tekniklere odaklanan, tüm ülke genelinde görülen öğretim biçimi olarak açıklandı.

Disiplinlere özgü beceriler

Araştırmaya katılan kişilerin çoğu tarafından sinema, tiyatro, animasyon ve oyun sektörlerinde *yaratıcı yazarlık* geliştirilmeye açık bir alan olarak görülüyor. Sinema sektöründe çalışan profesyoneller yaratıcı yazarlığın ve prodüktörlüğün Türkiye'de yapılan filmlerdeki en önemli iki beceri eksikliği olduğunu belirtiyor. Animasyon ve oyun sektörleri teknik açıdan son derece başarılı örnekler ortaya koyduğu için daha güçlü bir itibara sahip ancak daha yaratıcı ve sürükleyici hikaye anlatımı becerilerinin geliştirilmesine bu iki sektörde de ihtiyaç var.

Sektörlerin tamamında yaygın olarak karşımıza çıkan bir diğer beceri eksikliği *prodüksiyon* alanında. Görsel sanatlarda çalışan profesyoneller,

sergi yapım becerilerinin geliştirilmesine daha fazla yatırım yapılması gerektiğini düşünüyorlar ve küratör ile prodüktörün sorumluluklarının birbirinden daha net çizgilerle ayrılması gerektiğini belirtiyorlar.

Kültür alanında hem kamu hem de özel sektörün ivedilikle ihtiyaç duyduğu beceriler arasında *koruma ve restorasyon becerileri* gösteriliyor. Yüksek düzeyde yetkinlik gerektiren kâğıt, ahşap ve güzel sanatlar alanlarında restorasyon uzmanlarının istenilen kalitede iş çıkartamadıkları ifade ediliyor. Ne var ki kültür kurumlarının yatırım yapmaya ve yeni yetişen yerel uzmanlarla uluslararası kurumlar arasında köprüler kurmaya başladığı bir alan bu. Özel müzeler nitelikli koruma ve restorasyon becerilerinin geliştirilmesine özel önem atfediyor ve bu alanda çalışan az sayıdaki uzmanın yurtdışında saygın üniversitelerde okumasına hibe desteği sağlayarak eğitimlerine etkin bir şekilde katkıda bulunuyor.

Yüz yüze görüşme yapılan kişilere göre, yayınevlerindeki *yeni, kıdemli ve idari editörlerin* kendi alanlarında benzer yurtdışı deneyimi kazanmaları faydalı olabilir. Araştırma bulguları yayıncılık alanında çalışan profesyonellerin halihazırda dünyadaki son trendleri izlemeye ve sektördeki imkanları genişletmek ve geliştirmek için yenilikçi yöntemler geliştirmeye pek de hevesli olmadıklarını ortaya koyuyor.

Kültür yönetimi

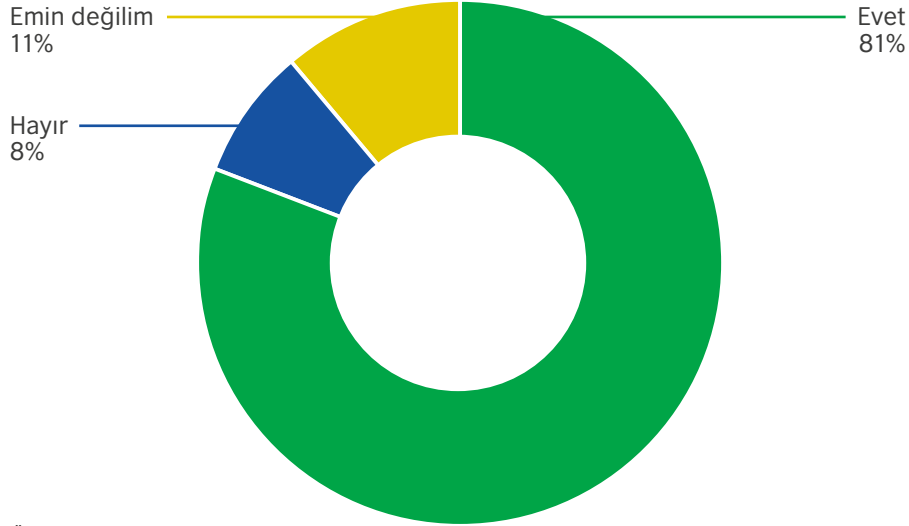
Son 20 yılda lisans ve lisansüstü düzeyde kültür yönetimi eğitimi veren çok sayıda kurum ortaya çıktı.⁹ Bu memnuniyetle karşılanan bir gelişme olmasına rağmen, bu alanda çalışan profesyonellere kültür yönetimi becerileri kazandırmak ve böylelikle sektörün tam olarak gelişmesini sağlayacak kanalları açmak için yapılması gereken daha pek çok şey var.

Gerek kültür yönetimi bölümlerinden mezun olan kişiler gerekse sektörde çalışan yöneticiler, özel sektör kurumlarının, büyüklükleri ne olursa

olsun, ya sanat yapımcısından farklı bir uzmanlık dalı olarak “kültür müdürü\direktörü” kavramından haberdar olmadıklarının ya da nitelikli kültür müdürlerini\direktörlerini istihdam edecek kaynaklara sahip olmadıklarının altını çiziyor. Bunun sebeplerinden biri ise kültür sektöründe varolan mesleklerin gerçek çeşitliliğin öğrencilere üniversitedeyken etraflıca tanıtılmamış olması.

Araştırma, ankete yanıt verenlerin yüzde 81’inden fazlasının Türkiye’de kültür sektörünün nitelikli çalışan eksiliği sorunuyla karşı karşıya olduğuna inandığını ortaya koydu.

Türkiye’nin kültür sektöründe, belli rollerde yeterince nitelikli, becerikli ve deneyimli çalışan eksikliği yaşıyor mu?

Örnek = 306

9 Türkiye Yüksek Öğretim Bilgi Yönetimi Sistemi'ne göre bu programlar arasında İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat Yönetimi, Okan Üniversitesi Sanat ve Tasarım Yönetimi, Yeditepe Üniversitesi Sanat Yönetimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür ve Sanat Yönetimi, Giresun Üniversitesi Kültürel Miras Yönetimi, Ankara Üniversitesi Müze Yönetimi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Müze Yönetimi, İstanbul Üniversitesi Müze Yönetimi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Müze Yönetimi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Müze ve Kültürel Miras Yönetimi, Yıldız Teknik Üniversitesi Müze Yönetimi, Beykent Üniversitesi Performans Sanatları Yönetimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Performans Sanatları Yönetimi, Nişantaşı Üniversitesi Performans Sanatları Yönetimi yer alıyor.

Ne var ki, pek çok katılımcı mevcut iş pozisyonlarının, istihdam piyasasında yeterli sayıda nitelikli aday olmamasından dolayı değil, mali kaynak bulunamaması nedeniyle doldurulamadığını ifade etti. Katılımcılara Türkiye'nin kültür sektöründe belli alanlarda üstün nitelikli beceri sahibi çalışan eksikliği yaşıyor mu sorusu yönetildiğinde, sektördeki beceri eksiklerini sıraladıkları listelere benzer uzun listeler çıkardılar. Ancak eksikliğinden yakındıkları türden nitelikli bir kişiyi işe alır mıydınız diye sorulduğunda ise çoğunlukla “Maalesef hayır. Bütçemiz elvermediği için bir kişiyi daha işe alabilecek durumda değiliz” şeklinde cevap verdiler. Özel sektör ve STK'lar açısından durum böyleyken Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı temsilen araştırmaya katılan kişiler de müzelerde ve kütüphanelerde çalışacak profesyonel bulmakta zorlandıklarını belirttiler. Buna karşılık bürokratik düzenlemelerin yeni pozisyonlar açmayı engellediğini ifade ederek, bu sebeple daha fazla sayıda insanı işe alamadıklarını da açıkladılar.

Beceri düzeyi yüksek bir kişinin istihdam edilebileceği meslekler arasında pazarlama ve dijital uzmanlık, en çok aranan nitelikler olarak ortaya çıktı. Bu iki mesleki alanda gözle görülür bir eksiklik var ve çoğu zaman pazarlama ya da dijital uzmanlık konularında sağlam bir kariyeri olan kişiler kolaylıkla iş bulabiliyor. Ne var ki pek çok katılımcıya göre kültür sektörünün kendine özgü bir dili ve kodları var; temas kurduğumuz profesyoneller, kültürel becerileri dijital uzmanlıkla birleştirebilen adayları bulmakta zorlanacakları endişesini dile getirdiler. Kültürle ilişkili bir bölümden mezun olmuş, pazarlama ve dijital uzmanlık konularına ilgi duyan genç profesyoneller ise sektörün onlara gerçek anlamda şans tanımadığından, bunun yerine sanat dışı sektörlerden gelen, tercihen büyük ölçekli bir kuruluştaki bu konularda deneyim kazanmış kişilerin tercih edildiğinden yakındılar.

Sonuçlar

Türkiye'nin kültür sektöründe ciddi düzeyde bir teknik uzmanlık var ve yürüttüğümüz araştırma, kültürel beceriler alanında tanımladığımız ve tartıştığımız çeşitli eksikliklerin giderilmesi konusunda sektörde çalışan profesyonellerin son derece istekli olduklarını ortaya koyuyor. Ayrıca Türkiye'de girişimcilik ruhu son derece güçlü; bu ruhun kültür sektörü içinde benimsenmesi ve değerlendirilmesi gerekiyor. Böylelikle sınırlı bütçelerle hareket etmek zorunda olan bu sektör, yüksek miktarda mali kaynak gerektirmeyen yaratıcı yöntemler kullanarak inovasyon yapabilir.

Türkiye'deki kültür ortamının karşı karşıya olduğu en önemli güçlüklerden biri de izleyici geliştirme ve kitlelere erişim; zira eldeki bulgulara göre, Türkiye toplumunun geneli için sanat ve kültür yaygın bir hobi ya da ilgi alanı oluşturmuyor. Türkiye Ulusal Ajansı'nın verilerine göre Türkiye'de kültürün temel tüketim mecrası televizyon.¹⁰ Sanat, özellikle çağdaş sanat, seçkinlere özgü bir uğraş olarak görülüyor. Toplumun çoğunluğunun Türkiye'deki kültür ortamını sahiplenmesi ve gelişmesine yardımcı olması için bu yaklaşımın değişmesi gerekiyor.

Hayırsever ailelere ve şirketlere bağlı vakıflar tarafından finanse edilen özel kültür kurumları küresel ağlarla iç içe geçmiş şekilde faaliyetlerini sürdürüyor ve Türkiye'deki kültür sektörü profesyonellerine uluslararası fırsatlar ve perspektifler sunan değerli kanallar olmaya devam ediyor. Devlete ait kültür kurumları ise geleneksel kültür mirasının ve muhafazakar değerlerin korunması olarak tanımlanabilecek milli kültür politikası doğrultusunda hareket ediyor; bu da ülkedeki mevcut özel ve devletin kontrolündeki sanat sektörleri arasındaki kopukluğu daha da artırıyor. Bunların yanı sıra sayıları

giderek artan Suriyeli mülteciler, mevcut siyasi ve toplumsal problemler, önceliğin, kültüre verilecek destekten ziyade insani konular ve yardım konularına yönelmesine yol açtı. Dahası son yıllarda terör saldırılarının kentsel bölgelere kayması nedeniyle ülkenin kültür ve turizm sektörleri büyük darbe aldı. Bu vahim olaylar, her ne kadar hayatı sekteye uğratsa da, sektöre izleyicilerle geleneksel mekanların dışında yerlerde iletişim kurabilmek için yeni ve yenilikçi yollar bulma fırsatı sunuyor.

Dijital ve online platformların gücünden yararlanmak, sektörde bu alandaki becerileri kuvvetlendirmek, izleyicilerin çeşitliliğini ve sektörün farklı kitlelere erişim ve etkileşim kabiliyetini artırabilir; ayrıca küresel trendlere daha etkileşimli, online ve yaratıcı içerikle katkıda bulunmasını sağlayabilir. İzleyici sayısının artırılması, kültür kurumlarının daha fazla kaynak ve bütçe yaratmasını mümkün kılabilir; böylelikle sektörün karşı karşıya kaldığı ciddi sıkıntılardan biri daha hafifletilmiş olur. Hibeler ve burslar yoluyla sanat sektörüne özel finansman sağlayan bazı kurumlar var ancak bu fırsatlardan yararlanmak her zaman kolay olmuyor çünkü bu fırsatların tanıtıldığı merkezi bir

¹⁰ UIK (2013) Kültür İstatistikleri (online rapor): www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=42

platform ya da ne şekilde başvuru yapılabileceği konusunda yeterli eğitim yok. Devlet tarafında ise, görsel sanatlar ve sahne sanatları, müzik, mimarlık, tasarım ve el sanatlarını desteklemek için ayrılan fonlar yetersiz. Sinema, edebiyat ve oyun sektörlerine yönelik kamu fonları daha fazla ancak kapsamlı olmaktan uzak. İzleyici sayılarının artırılması Türkiye'deki kültür sektörünün tam anlamıyla sürdürülebilir olmasını sağlayacak ve hibe sayıları ile gelir uçurumu gibi konulardaki endişeleri giderecektir.

Öte yandan Türkiye'de sanat yatırımlarına yönelik vergi avantajları getiren yasalar var.¹¹ Ancak yasaların çok net olmaması, mevcut ve potansiyel sponsorların sektördeki yatırımlarını artırma yönündeki çabalarını sektöre uğrattırıyor. Türkiye'deki yasaların barındırdığı mevcut bürokratik karmaşayı ortadan kaldırarak hayırsever sanat ve kültür kurumlarının potansiyelini tam olarak değerlendirmek mümkün olabilir. Bu da sektörün geleceği bakımından anlamlı bir fark yaratabilir.

Eğitim kurumları gelecek neslin kültür profesyonellerinin ve geleceğin liderlerinin yetiştirilmesi bakımından kritik bir yol oynuyor. Dolayısıyla bu kurumların altyapısının güçlendirilmesi, sürdürülebilir beceri geliştirme programlarının oluşturulması kabiliyetlerini ciddi bir biçimde artıracaktır. Hem eğitim kurumları hem de istihdam piyasası bakımından en büyük güçlük, kültür sektörüyle ilgili bölümlerden

mezun olan öğrenci sayısına kıyasla iş fırsatlarının nispeten sınırlı olması. Sonuç olarak bu genç mezunların çoğu sektörde becerilerini kullanabilecekleri işler bulamıyor. Bunlara rağmen sektör hâlâ cazibesini koruduğu için, aktif profesyonellerin büyük bir bölümü çetin rekabet koşulları altında, staj ya da gönüllü işlerde çalışmayı seve seve kabul ediyorlar.

Sektör profesyonellerinin, çalışmalarına yön ve şekil vermek amacıyla erişmeleri gereken veri kaynakları son derece sınırlı. Online anket yoluyla elde edilen verilere göre Türkiye'nin kültür sektörü arşivleme ve dokümantasyon, kültür politikası ve eleştirel düşünme alanlarında beceri eksikliği sorunuyla karşı karşıya. Disiplinlere özgü beceriler, kültür yönetimi becerileri, finansman ve bütçe yönetimi becerilerinin de yeterince gelişmediği ifade ediliyor. Sektör, takım çalışması, uluslararası en iyi uygulamalara daha fazla erişim ve hem yazılı hem de sözlü İngilizce becerilerinin artırılması gibi alanlara daha fazla yatırım yapılmasından fayda sağlayacaktır.

Finansman imkanları son derece sınırlı olduğu ve kültür kurumları yenilikçi yönetim, finans ve pazarlama modelleri benimsemeye yönlendirildikleri için, sektördeki profesyoneller kültür yönetimi, kültür politikası ve proje yönetimi gibi konularda eğitime katılmaya isteklidir. Özellikle orta kademe yönetici pozisyonundaki profesyoneller yıllık planlama, hedef belirleme, bütçe

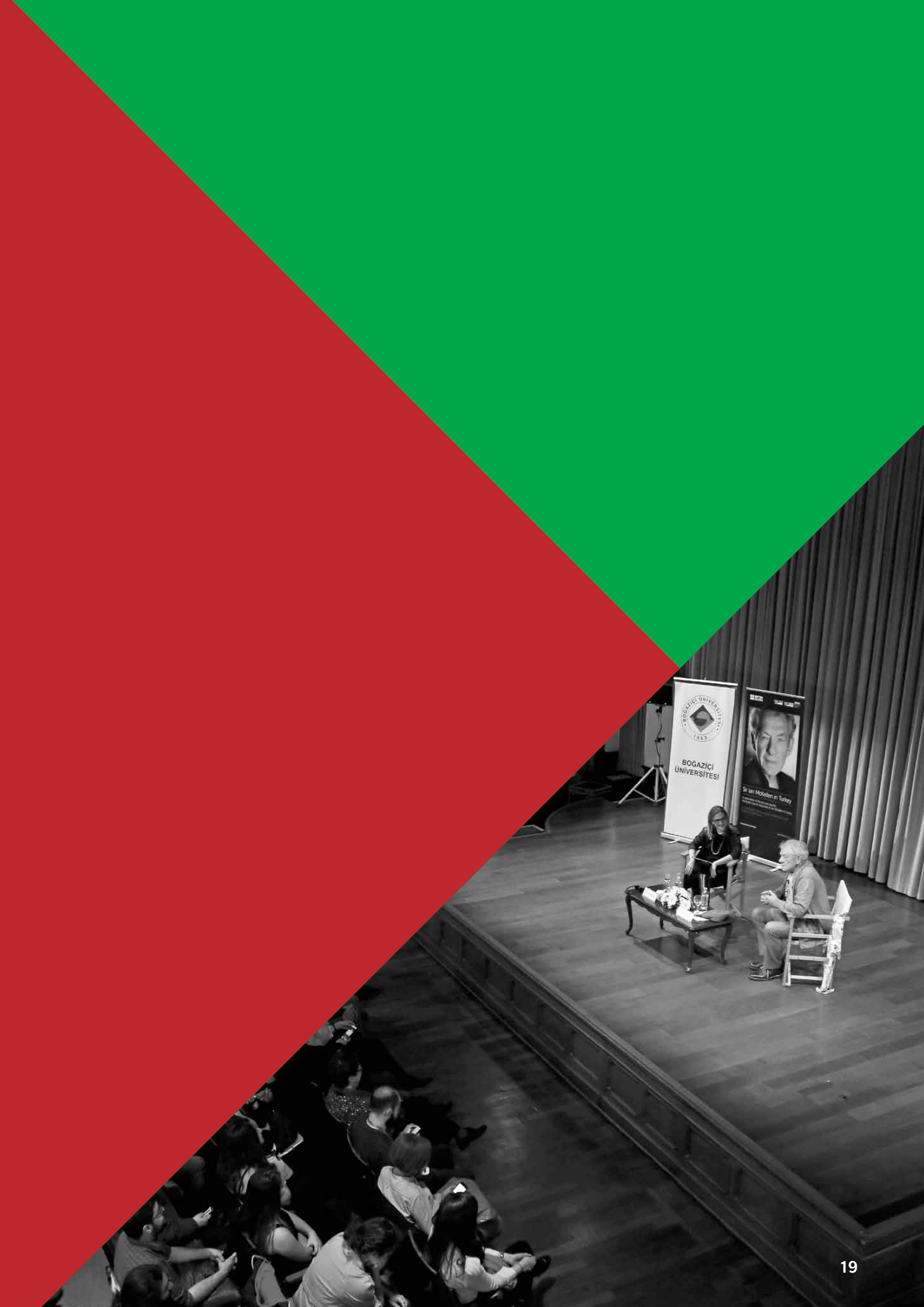
11 Mevzuat.gov.tr (2004) 5225 Sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5225.pdf

oluşturma, zaman yönetimi ve stratejik planlama gibi konularda eēitimlere katılmak istiyorlar. Ayrıca katılımcıların hatırı sayılır bir bölümü, orta ve üst kademe yöneticilerin, bu becerileri geliştirmek için standart bir eēitime katılmaktansa Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren kurumlarda geçici görevlendirme fırsatlarından daha çok yararlanacaklarını vurguladı.

Üniversite ērencileri ve yeni mezunlara gelince, disiplinlere özgü beceriler ve girişimcilik becerileri, kültür yönetimi becerileriyle birlikte deēerlendirildiēinde giderek daha da önem kazanıyor. Kültür yönetimi,

proje yönetimi, girişimcilik ve pazarlama becerileri sektördeki herkesin ihtiyaç duyduēu beceriler; belli disiplinlere özgü dijital ve teknik becerilere ise daha çok gençlerin ihtiyaç duyduēu beceriler olarak ortaya çıkıyor.

Türkiye'de kültür sektörü çeşitli güçlüklerle karşı karşıya. Ne var ki, sektör, bu beceri eksikliklerini gidermek, uluslararası en iyi uygulamalara erişimi artırmak ve yaşanan güçlükleri fırsata dönüştürmek için yeni, yenilikçi çalışma yöntemlerini kullanmak konusunda son derece istekli.

Fotoğraf: © Utku Tonguç

© British Council 2018/H171

British Council Birleşik Krallık'ın kültür ilişkileri ve eēitim fırsatlarından sorumlu uluslararası kuruluşudur.

